

Türkçenin Beyliği: Anlam Tahmini, Anahtar Kelime, Ses Kullanımı ve Virgül

Dinleme ve okumada söz varlığı tahmini, yüzey anlam ve anahtar kelime çözümlemesi yapar. · Konuşmasında sesini ve söz varlığını etkili kullanır; yazım ve noktalama kurallarını uygular.

HATIRLAYALIM

- “Türkçenin Beyliği” metninde 13. yüzyıl Anadolu halkı anayurt, Anadolu çarşısı ve gönül dalına tutunur; Karamanoğlu Mehmet Bey 13 Mayıs 1277’de Türkçeyi devlet dili ilan eder.
- Bilinmeyen kelimenin anlamı bağlamdan tahmin edilip TDK Güncel Türkçe Sözlük’ten kontrol edilir; hikâyenin dört unsuru zaman, kahramanlar, yer ve olaydır.

- Anahtar kelimeler metnin içeriğini ve ana düşüncesini yansıtır; konuşmada nefes, hız, ses şiddeti ve role uygun ses tonu ayrı ayrı ayarlanır.
- Virgül tırnaksız alıntı sonunda, konuşma çizgili alıntı bitiminde ve konuşma çizgisinden önceki ifadede kullanılır; ayrı yazılan de/da çıkarılınca anlam bozulmaz.

1 EŞLEŞTİRME

İfadeleri söz varlığı konusuyla ilgili uygun kavramlarla eşleştiriniz.

a 1. anahtar kelime	a) Metnin içeriğini yansıtan ve ana düşüncüyü destekleyen sözcük
d 2. lonca	b) Şiirde ağaç-dal ve petek-bal kelimeleri arasındaki anlam ilişkisi
c 3. gönül çağı	c) Metinde 13. yüzyılda halkın gönül gücüyle direndiği dönem
b 4. parça-bütün	d) Anadolu çarşısında esnaf ve zanaatçıları koruyan meslek birliği
e 5. uçangöz	e) Dilimiz Türkçe çalışmasında drone sözcüğüne önerilen Türkçe ad

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Doğru olan ifadelerin yanındaki D kutusunu, yanlış olanların yanındaki Y kutusunu işaretleyiniz.

	D	Y
Horasan’dan gelen Anadolu erenleri Türkçeyi ve Türk töresini Anadolu’da yaşatmıştır.	☒	☐
Kelime tahmini sözlük anlamıyla tamamen örtüştüğünde tabloda yalnız bir yıldız boyanır.	☐	☒
Duyuru cümlesi okunurken “Türkçeden başka dil” bölümü yavaş hızda seslendirilir.	☒	☐
Bitişik yazılan “-de/-da” cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamı hiçbir zaman bozulmaz.	☐	☒
Konuşma çizgisinden hemen önce gelen aktarma ifadesinin sonuna virgül konur.	☒	☐

3 KISA CEVAP

Görseldeki kelime tahmin kartında Tuna’nın “lonca” kelimesi için yaptığı tahmin ve sözlük anlamı verilmiştir. Tuna tabloda kaç yıldız boyamalıdır? Gereğiyle yazınız.

Tuna’nın Kelime Tahmin Tablosu (“lonca”)

Tuna’nın Tahmini: Esnaf ve zanaatçıların kurduğu birlik
TDK Sözlük Anlamı: Belli bir iş kolundaki usta ve esnafın oluşturduğu meslek örgütü, esnaf birliği.

Tahmin Değerlendirme

- ★ Tamamen doğru: 3 yıldız
- ★ Kısmen doğru: 2 yıldız
- ★ Doğru değil: 1 yıldız

Üç yıldız boyamalıdır; çünkü yaptığı “esnaf birliği” tahmini sözlük anlamıyla örtüşmüştür.

4 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki şemada “Türkçenin Beyliği” metnine göre 13. yüzyılda Anadolu halkının tutunduğu üç dal gösterilmiştir. Şemada K ve L ile belirtilen yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

13. Yüzyılda Anadolu Türk Halkının Tutunduğu Üç Dal

1. Dal: Anayurt

Bu topraklardan ayrılmamaya ve yurttan tutunmaya söz verir.

2. Dal: K = ?

Ahiler çarşısı düzene sokar; esnaf loncalarla korunur.

3. Dal: Gönül Dalı

Anadolu erenleri dikmiştir; L = ?

A K: Deniz ticareti — L: Yabancı dillerin sarayda yaygınlaşması	B K: Anadolu çarşısı — L: Dil, yol ve töreyle yağmaya direnilmesi
C K: Göçebe kervanlar — L: Toprakların bırakılıp uzak diyara gidilmesi	D K: Askerî kaleler — L: Çarşı esnafının mesleklerini terk etmesi

5 BOŞLUK DOLDURMA

Boşlukları kutudaki uygun sözcüklerle doldurunuz.

fare bakraç fısıltıyla Karaman vatan sevgi

- “Balım Kız, Dalım Oğul” ifadesi Türkçedeki **sevgi** sözlerine örnektir.
- Yurt, toprak ve **vatan** kelimeleri aynı kavramı anlatan sözcük grubudur.
- Oğuz beyi Konya ve **Karaman** çarşılarında davul çaldırarak dil birliğini duyurur.
- Ses şiddeti çalışmasında cümle en alçak sesle yani **fısıltıyla** okunabilir.
- Yabancı mouse kelimesi yerine Türkçede **fare** sözcüğünü tercih ederiz.

6 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki dört cümle kartında virgülün kullanım gerekçeleri açıklanmıştır. Buna göre numaralı kartların hangisinde verilen açıklama yanlıştır?

1. Kart: Tırnaksız Alıntı

Bu yazıtları dikkatle inceleyelim, dedi. Alıntı cümlelerin sonuna virgül konur.

2. Kart: Konuşma Çizgili Alıntı

— Yeni kelimeleri deftere yazdım, dedi. Alıntı sözün bitimine virgül konur.

3. Kart: Konuşma Öncesi İfade

Usta çırağına döndü. Çırağına, / — Gel, dedi. Konuşma öncesi ifadeye soru işareti konur.

4. Kart: Eş Görevli Kelimeler

Demirci, dokumacı, terzi loncada buluştu. Eş görevli sözcükler arasında virgül konur.

A 1. kartta tırnaksız alıntının sonuna virgül konduğu doğrudur.	B 2. kartta konuşma çizgili alıntı sonuna virgül konduğu doğrudur.
C 3. kartta konuşma çizgisi öncesine soru işareti konacağı hatalıdır.	D 4. kartta eş görevli kelimeler arasında virgül konduğu doğrudur.

7 TABLOYU TAMAMLA

Görseldeki hikâye kartında verilen parçayı inceleyerek hikâyenin dört temel unsurunu tabloya yazınız. İlk satır örnektir.

HİKÂYE METNİ KARTI - Eski Sözlüğün Sırrı

"Bir sonbahar ikindisinde Zeynep, kasabanın eski sahaf lar çarşısındaki dükkâna girdi. Sahaf Hüseyin Usta ile birlikte tozlu raftaki yıpranmış yazma sözlüğü dikkatle onardılar ve içindeki unutulmuş Türkçe kelimeleri tek tek okuyup deftere kaydettiler."

Hikâye Unsuru	Sorusu	Parçadaki Karşılığı
Zaman	Ne zaman yaşandı?	Sonbahar ikindisi
Yer (Mekân)	Nerede geçti?	Kasabanın eski sahaf lar çarşısı
Kahramanlar	Kimler yer aldı?	Zeynep ile sahaf Hüseyin Usta
Olay	Ne yaşandı?	Yazma sözlüğün onarılıp okunması

8 SIRALAMA

Görselde aşamaları verilen "anlamı bilinmeyen kelimenin anlamını tahmin etme ve doğrulama" sürecini baştan sona doğru 1'den 4'e kadar sıralayınız.

- Metni gözden geçirirken anlamı bilinmeyen kelimeleri belirlemek
- Tahmini TDK Güncel Türkçe Sözlük'teki gerçek anlamıyla karşılaştırmak
- Tahminin doğruluğuna göre tablodaki yıldızları boyayarak değerlendirmek
- Cümledeki ipuçlarından yararlanarak kelimenin anlam tahminini yazmak

9 KISA CEVAP · DÜŞÜN

Görseldeki iki cümlede geçen "de / da" kullanımlarını inceleyiniz. Hangi numaralı cümlede yazım yanlış yapılmıştır? Doğru yazımını ve gerekçesini kısaca açıklayınız.

1. Cümle Kartı

"Kardeşim bu akşam şiiir de okudu."
(*"de" çıkarılınca: Kardeşim bu akşam şiiir okudu.*)

2. Cümle Kartı

"Çarşı da demirci ve terzi dükkânları vardı."
(*Bulunma yeri bildiriyor; çıkarılınca anlam bozuluyor.*)

2. cümlede yanlışlık vardır; "Çarşıda" bulunma bildirdiği için bitişik yazılmalıdır.

10 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

13. yüzyılda bir Oğuz beyi Konya ve Karaman çarşılarında davul çaldirarak "Saray dilinin, oba dilinin ve çarşı dilinin bir olmasıyla halkın da birlik olacağını" duyurmuş ve 13 Mayıs 1277'de Türkçe devlet dili ilan edilmiştir. Buna göre aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

- A Yönetenler ile halkın aynı dili kullanması bütünleşmeyi güçlendirir. B Çarşı esnafının saraydan farklı dil konuşması ticareti hızlandırır. C Dil birliği yalnız yazılı edebiyat ürünlerinde geçerli bir kuraldır. D Oba ve şehir halkının birbirini anlamaması bağları kuvvetlendirir.

11 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Görseldeki ses kullanımı panosunda dört farklı konuşmacı rolünün ses tonu özellikleri verilmiştir. Panodaki bilgilere göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

Haber Spikeri

Ciddi ve açık seçik bir tonla konuşur.

Şair

Duygusunu hissettirerek acele etmeden okur.

Yaşlı Bilge

Sakin kalır, önemli yerleri vurgular.

Duyuru Yapan

Sesini yüksek ve güçlü tutar, dikkat çeker.

- A Konuşmacının üstlendiği rol, ses tonunun ayarını doğrudan etkiler. B Haber spikeri ile şairin seslendirirken kullandığı ton farklıdır. C Duyuru yapan kişi dikkat çekmek için güçlü ve yüksek ton kullanır. D Bütün konuşmacılar her metinde fısıltıyla ve aynı hızda konuşmalıdır.

12 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görselde bir öğrencinin "töre" anahtar kelimesi için hazırladığı çözümleme kartı verilmiştir. Karttaki bilgilere göre anahtar kelime çalışmasıyla ilgili hangisi doğrudur?

Anahtar Kelime Çözümleme Tablosu - Seçilen Kelime: "Töre"

1. Sözlük Anlamı

Bir toplulukta benimsenmiş gelenek, görenek ve kurallar

2. Yakın Anlam ve Çağırışım

Yakın anlam: Gelenek / Âdet
Çağırışım: Toplumsal düzen

3. Deyim / Kalıp Söz

"Töreyle uymak" (Metnin ana düşüncesini destekler)

- A Sözlük anlamı, yakın anlamı, çağırışımı ve kalıp sözü birlikte incelenir. B Anahtar kelime seçilirken konuyla ilgisiz yabancı terimler aranır. C Tabloda yalnız kelimenin harf sayısı ve çekim ekleri gösterilir. D Seçilen kelimenin ana düşünceyi desteklemesi şartı aranmaz.

13 ŞİFRELE KİLEME

İpuçlarındaki kavramları yazınız. Numaralı harflerle alıntı sonuna konan işareti bulunuz.

Yurt ve toprak kelimeleriyle aynı kavramı anlatan sözcük

V A T A N

Aynı kelimenin tekrarıyla kurulan "şakır şakır" gibi unsur

İ K İ L E M E

Anadolu çarşısında kumaş biçip diken geleneksel zanaatçı

T E R Z İ

Karamanoğlu Mehmet Bey'in dil ile bağına inandığı manevi güç

G Ö N Ü L

Toplunun tarih boyunca ürettiği maddi ve manevi değerler

K Ü L T Ü R

Esnaf ve zanaatçıları dağılmaktan koruyan meslek örgütü

L O N C A

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

VİRGÜL

14 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Görseldeki öz değerlendirme kartında Mert'in "Ailemizde Sevgi Sözleri" konuşmasından aldığı yıldızlar gösterilmiştir. Mert hangi ölçütte eksik kalmıştır ve konuşmasını geliştirmek için ne yapmalıdır?

Mert'in "Ailemizde Sevgi Sözleri" Konuşması Öz Değerlendirme Kartı

1. Ölçüt

Açık ve anlaşılır konuşma
★★★ (Tam)

2. Ölçüt

Deneyimlerle ilişkilendirme
★★☆ (Eksik)

3. Ölçüt

Sevgi ifadelerine yer verme
★★★ (Tam)

Deneyimlerle ilişkilendirmede eksik kalmıştır; ailesinde duyduğu sevgi sözlerinden bir anı eklemelidir.